

V. KUTTI

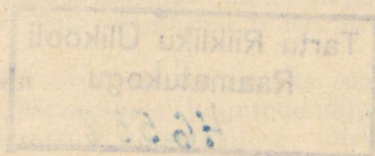
Habaja sovhoosi
EESRINDLIKEST
LÜPSJATEST

Archives. ARH

A-23156

V. KUTTI

HABAJA SOVHOOSI
EESRINDLIKEST
LÜPSJATEST

ARHIIVKOGU

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1960

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

46558

АРХИВКОГУ

Кутти, Вальтер
О ПЕРЕДОВЫХ ДОЯРКАХ ХАВАЯСКОГО СОВХОЗА
На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*
Toimetaja H. Avarsoo. Kunstiline toimetaja R. Tungla
Tehniline toimetaja J. Pedari. Korrektorid A. Kiho ja L. Rosin

---

Ladumisele antud 24. V 1960. Trükkimisele antud 3. VI 1960. Paber 54×84, 1/16.
Trükipoognaid 1,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 1,43. Arvutus-
poognaid 1,45. Trükiarv 2000. MB-04036. Tellimise nr. 756.

Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tn. 54/58

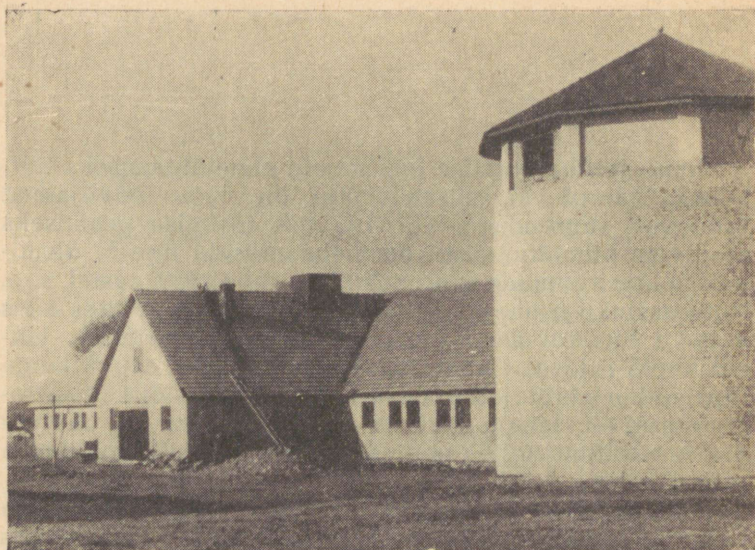
Hind 40 kop.

Piima- ja lihatootmise ülesannete ennetähtaegseks täitmiseks käesoleval seitseaastakul on vaja tööviljakust tunduvalt suurendada. Tööviljakuse tõstmise peamiseks reserviks piimatootmisel on mehaanilisele lüpsile üleminek ja lüpsirühmade suurendamine. Juba 1959. aastal, s. o. seitseaastaku esimesel aastal, kui teistes majandites alles kaheldi lüpsirühmade suurendamise võimalikkuses, läksid Rapla rajooni Habaja sovhoosi keskuses asuva lauda lüpsjad-karjatalitajad julgesti seda teed. Möödunud aastavahetusel oli Habaja sovhoos ainuke majand, kus suurendati lüpsirühmi. Selle tulemusena tõusis järsult lüpsirühma piimatoodang.

Tööviljakusest õige pildi saamiseks hakati arvestama töönäitajatena lüpsirühma kogutoodangut. See muutis eesrindlaste järjestust sotsialistliku võistluse tulemuste tabelis. Eelmistel aastatel, kui eesrindlaste saavutusi hinnati lehma keskmise piimatoodangu alusel lüpsirühmas, olid esikohtadel väiksemate rühmade lüpsjad, kes said kõrgeid keskmisi väljalüpsse lehma kohta. Nüüd aga tõsteti esile ning hinnati vääriliselt nende tööd, kes andsid rahvamajandusele rohkem toodangut. Niisuguse hindamise tõttu kerkisidki Habaja sovhoosi keskuses asuva lauda lüpsjad esikohtadele vabariigi lüpsjate vahelise sotsialistliku võistluse tabelis. Seetõttu esineb Habaja sovhoosi nimi möödunud aastast alates ikka sagedamini nii vabariikliku kui ka rajooni ajakirjanduse veergudel, kui on juttu lüpsjate tööviljakuse tõstmisest omahinna alandamiseks või lüpsirühmade ning piimatoodangu suurendamisest.

LÜPSIRÜHMI SUURENDATI

Lüpsirühmade suurendamist alustati Habaja sovhoosis juba 1958. aasta sügisel. Keskuses asuvas kaherealises tüüplaudas talitati 1958. aastal kolmekesi 65 lehma. Tol ajal peeti 22 lehmast koosnevat rühma masinalüpsi puhul juba küllaltki suureks. Kui aga sügisel toodi lauta veel

Habaja sovhoosi keskuses asuv kaherealine tüüplaut, kus ligi 100-pealist lüpsikarja lüpsavad ja talitavad kolm lüpsjat

34 tiinet mullikat, panid lüpsjad Vaike Kaselaan ja Leili Pekk ette jaotada juurdetoodud mullikad kolme lüpsja vahel loosiga, täiendades nende lüpsirühmi; samasse lauta neljanda lüpsirühma moodustamise laitsid nad üksmeelselt ära. Nii suurenesid rühmad 33—34 veiseni. Seni polnud keegi kogu vabariigis talitanud ja lüpsnud puhaslaudas nii suuri rühmi, kuid tublid naised ei kahelnud, et nad tulevad sellega toime. Usk oma võimetele kandis head vilja.

Nende algatus lüpsirühmade suurendamiseks sai mitte ainult selle rajooni sovhooside ja kolhooside, vaid kogu vabariigi lüpsjatele eeskujuks.

VÕISTLUS INNUSTAS

Igal pool võttis hoogu lüpsirühmade suurendamine. Käidi Habajal vaatamas, kuidas seal talitatakse ning lüpsatakse rohkem kui 30 lehmast koosnevaid rühmi. Nüüd on

Habaja sovhoosi eesrindlikud lüpsjad

Vasakult: Asta Suurkask, Leili Pekk ja Vaike Kaselaan

vabariigis juba palju majandeid, kus lüpsirühmades on üle 30 veise.

Lüpsjate tööviljakuse tõstmisel kujunes Habaja sovhoosile tõsiseks võistlejaks Väike-Maarja rajooni R. Pälsoni nimeline sovhoos. Seal kohanesid lüpsjad kiiresti suurte lehmarühmade talitamisega ning omandasid vilumuse korraga kolme lüpsiaparaadiga töötamisel. Kuid nad ei jõudnud aasta lõpuks ületada Habaja sovhoosi lüpsjate edumaad ning esikoht 1959. aastal jäi Habaja sovhoosile.

Lüpsjatevahelise sotsialistliku võistluse tulemuste hindamisel sai Habaja sovhoosi lüpsja Leili Pekk 1959. aastal esimese ja Vaike Kaselaan teise koha. Leili Pekk lüpsis 119 990 kg ja Vaike Kaselaan 115 530 kg piima. Kolmas lüpsja Asta Suurkask jäi vabariiklikus järjestuses kahe-teistkümnendale kohale, sest ta asus suurendatud lüpsirühmaga tööle alles kevadel, mistõttu tema väljalüps oli ainult 103 510 kg.

Selliseid üle 100-tonniseid väljalüpe rühma kohta ei ole kerge saavutada. Kolhooside parimad lüpsjad said oma lehmarühmadelt samal aastal ligi poole vähem piima.

EELTINGIMUSED TÖOVILJAKUSE TÕSTMISEKS JA OMAHINNA ALANDAMISEKS

Töoviljakuse tõstmisel ja omahinna alandamisel on vaja rakendada kõiki abinõusid komplekselt. Laudatöö tuleb võimalikult mehhaniseerida ja muuta ratsionaalsemaks. Märगतavat abi annab igasugune pisimehhaniseerimine ja tööde ümberkorraldamine. Määrava tähtsusega on karja nõuetekohane söötmine.

Habaja sovhoosis on püütud täita kõiki neid nõudeid, kuid nii mõndagi võib teha veel paremini. Kui juba nüüd saadi lüpsirühma piimatoodangu tõstmisel parimaid tulemusi vabariigi ulatuses, siis on selge, et ka edaspidi leidub reserve töoviljakuse tõstmiseks, toodangu suurendamiseks ning omahinna alandamiseks.

Habaja sovhoosis oli lüpsirühmade suurendamise üheks eeltingimuseks asjaolu, et lüpsjad on seal oma ala meistrid ning et mitu energiaallikat kindlustavad lüpsimasinate häireteta töötamise. Varem käivitati lüpsiagregaat sovhoosi elektriijaama energia abil. Praegu saadakse elektrit üldvõrgust. Aga alati oli ja on töövalmis ka bensiinimootor ЗИД-4,5, et juhul, kui agregaat ei saa elektrienergia puudumise tõttu käivitada, ei tarvitseks hakata suuri rühmi käsitsi lüpsma. Üks lüpsja seda ei suuda. Varulüpsjaid on aga kohe raske leida. Võimalike rikete korral elektrivõrgus käivitatakse bensiinimootor ning lüpsiagregaadi töö jätkub.

Majandites, kus minnakse üle mehaanilisele lüpsile, tuleks seda arvestada ning muretseda aegsasti mõni varuenergiaallikas. Kui elektrienergia saamine pole pidev, pole töötajatel julgust minna üle masinalüpsile ega suurendada lüpsirühmi. Mõned juhuslikud agregaaadi seisakud sunnivad ajutiselt tagasi minema käsitsi lüpsile. See aga tekitab majandis nii palju tüli, et parem juba loobutakse masinalüpsist üldse. Seepärast tuleb kõigepealt luua tingimused lüpsiagregaadi häireteta tööks.

KOGEMUSTE OMANDAMINE MEHAANILISEL LÜPSIL

Habaja sovhoosis mindi juba 1955. aastal üle masinalüpsile ning anti mehaanilise lüpsi juurutamisel teistele majanditele eeskuju. Samal ajal õpetati kolhooside lüpsjatele mehaanilist lüpsi. Näiteks käisid Rapla rajooni Lenini-nimelise kolhoosi lüpsjad juba 1955. aastal Habaja sovhoosis lüpsimasinaga töötamist õppimas.

Ega Habaja sovhoosiski läinud masinalüpsile üleminek n. ö. iseenesest. Lehmi tuli mehaanilise lüpsiga harjutada nagu igas teiseski majandis, kus hakatakse masinaga lüpsma. Iga päevaga suurenesid kogemused. Algul kinnitati kollektorid lehma seljale asetatud nõõri külge. Siis aga kogesid lüpsjad, et normaalse vaakuumi korral ei kuku kolmetaktilise masina nisakannud normaalselt arenenud nisade otsast maha, ning nad loobusid sellest tülikast toimingust seal, kus seda polnud vaja.

Omandanud küllaldase vilumuse, hakkasid lüpsjad aja kokkuhoidmiseks juba samal aastal töötama kolme aparaadiga korraga. Selles karjas pole lehma, keda ei saa nisade ebanormaalse kuju tõttu masinaga lüpssta, kuid mõned ei lasknud algul kannusid nisade külge panna ja löid jalaga või ei andnud mehaanilise lüpsi korral piima kätte. Varem, siis kui lüpsirühmad olid väiksemad, lüpsiti selliseid lehma käsitsi. Nüüd aga ei ole selleks aega. Paratamatult pidid nad harjuma masinalüpsiga ja ega nende harjutamine olnudki nii raske. Lüpsjal peab ainult olema küllalt püsivust, tahet ja meelegindlust. Halvatujulise lüpsja vastu on ka lehmad pahurad. Kui usaldus talitaja ja looma vahel kaob, kulub hulk aega, enne kui see tagasi võidetakse. Ja mõnel juhul ei saagi sellest enam asja. Vastavalt talitajale käitub ka lehm. Vaike Kaselaanel tuli algul lehm Koidu jalad kinni siduda, et ta ei saaks nisakannusid maha lüüa. Kuid nüüd on Koidu juba niivõrd masinalüpsiga harjunud, et teda lüpsma asudes ei seotagi ta jalgu kinni. Koidu aga ei löögi enam jalaga nisakannusid maha.

Leili Peki rühmas on lehm Juuli, kes siis ei löö, kui talle julgesti lähenetakse, minnakse aga ettevaatlikult, taipab ta kohe, et kardetakse, ning näitab oma võimu. Pahurate lehmade puhul puudutab Leili Pekk udarat enne pesemist ja masseerimist teiselt poolt. Kui lehm peaks

jalaga lööma, lööb ta sealt poolt, kust puudutati, ega taba lüpsjat, kes asub hoopis teisel pool.

Asta Suurkase rühma lehm Muru ei andnud kaua aega masinalüpsil piima kätte, kuid nüüd on ka tema mehaanilise lüpsiga kohanenud. Iga lehma kohtlevad lüpsjad vastavalt tema iseloomule ning harjumustele.

VANADE HARJUMUSTE SOBIMATUSEST UUTE TÖÖVIISIDE JUURES

Suurtele lüpsirühmadele üleminekul viitis esialgu palju aega harjumus jätta lehmad alati oma kindlale kohale söime ääres. Seetõttu olid nii vastpoeginud suuremate päevalüpsidega, väiksemate lüpsidega kui ka kinnislehmad kõik segamini ühes reas. Kuid Habaja sovhoosi karjatalitajad leidsid, et sellest tavast loobudes saab lüpsimasinat kiiremini edasi paigutada.

Masinalüpsile üle minnes tuleb seda arvestada, et iga kahe lehma kohta on vaakuumtorustiku küljes üks kraan. Lüpsiaparaadi teise lehma alla asetamisel tekkis seetõttu sageli tööritmis häireid, kuna erisuguste lüpsidega ja kinnislehmad asusid kõrvuti. Eriti tülikas oli suuretoodanguliste lehmade väljaotsimine kolmandaks lüpsiks. Nüüd paigutatakse lehmad päevatoodangu suuruse järgi ritta. Võrdse toodanguga lehmade juures läheb lüpsiaparaadi edasipaigutamise ladusamalt ning aja kokkuhoid on märgatav.

Lüpsma asudes panevad nad aparaadi kahe lehma vahele, kellele toodangud on enam-vähem võrdsed. Pärast ühe lehma tühjaks lüpsmist kinnitavad nad nisa-kannud kõrval oleva lehma udara külge. Nii välditakse asjatut edasi-tagasi käimist. Eriti oluline on see siis, kui on vaja kollektorit siduda lehma seljalt rippuya nõõri külge. Sel juhul võetakse kollektori sidumise nõõr lüpsi lõpetamas oleva lehma seljalt ära ning pannakse naabri seljale. Udarat masseerides lõpetatakse lüps, nisa-kannud pannakse kõrval seisva lehma nisade külge ning kinnitatakse tema seljal olevale nõõrile. Peale selle on nüüd hea korraldada rühma söötmist ja söödajagamist.

Vastpoeginud lehmi, kelle udar ei ole veel normaalseks muutunud, lüpstakse 3—4 päeva vältel käsitsi. Kinnijätmiseks lüpstakse lehmi samuti käsitsi.

Iga lüpsja viib lüpsikuga oma lehmarühma piima vastuvõturuumi ning kurnab oma piimakannudesse. Täis kannud paigutatakse kohe kõrvalasuvasse ruumi külma vee basseinidesse jahtuma, et mitte rikkuda piima maitset, lastes sooja piima seista jahutamatult kuni lüpsi lõppemiseni. Poolikult täidetud kannud kaalutakse.

Võitööstusse viiakse piim tsisternautoga.

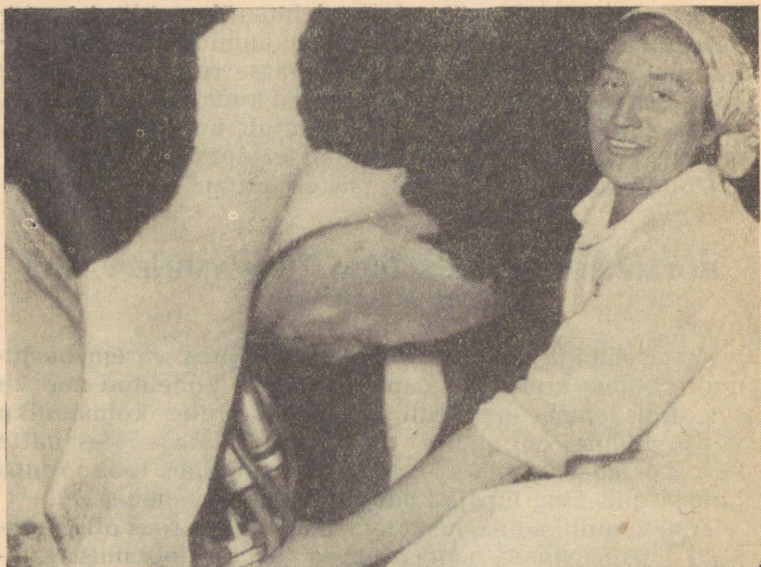
KOLME LÜPSIAPARAADIGA TÖÖTAMINE VAJAB HARJUMIST

Kuna Habaja sovhoosi lüpsjad olid juba varem harjunud töötama kolme lüpsiaparaadiga, ei kõhelnud nad ka siis, kui lehmarühmi tuli suurendada ühe kolmandiku võrra. Rühmi suurendati tiinete mullikatega, kes mitte kõik korraga lüpsma ei tulnud. Nii suurenes töökoormus järk-järgult ning lüpsjad harjusid sellega vähehaaval.

Tiined mullikad harjusid lehmadega ühes reas olles aegsasti lüpsimasinaid nägema ning nende töötamist kuulama. Lüpsma tulles ei olnud nendega seetõttu masinlүpsil erilisi raskusi.

Kolme lüpsiaparaadiga töötamine vajab teatavat praktikat: lüpsja peab olema niivõrd vilunud, et ta ühegi liigutuse juures enam ei mõtle, vaid teeb kõik n. ö. harjumuse järgi.

Asudes tööle toob talitaja lauda vahekäiku, selle rea otsa, kus ta lüpsmist alustab, kolm lüpsiaparaati, kaks tühja lüpsikut, rätiku udara pesemiseks ning ämbri sooja veega. Ta valmistab kolm lehma lüpsiks ette: vaatab järele, kas udaraveerandid on korras, kas neis ei ole tekkimas põletikulisi protsesse, puhastab ning masseerib udarat. Seejärel paneb lüpsja nende kolme lehma nisade külge nisakannud. Kuna kasutatakse kolmetaktilist lüpsimasinat, tuleb väikeste või ebahühtlaselt arenenud nisadega lehmade lüpsmisel kollektor üles siduda. Kahetaktilist lüpsimasinat kasutades saaks siin aega kokku hoida nii lüpsmise kiiruse, tühjakslüpsi kui ka kollektori sidumise arvel. Pärast nisakannude kinnitamist asub lüpsja kohe pesema neljanda, viienda ja kuuenda lehma udaraid. Seejärel asub ta jälle esimese lehma juurde (lüpsmiseks kulub keskmiselt 7 minutit), teeb lõppmassaaži, mis jätab käsitsi järellüpsiks vähem piima udarasse, valab

Lüpsja Vaike Kaselaan esitas rajooni kõigile lüpsjatele üleskutse
tõsta tööviljakust ja suurendada lüpsirühmi

piima tühja lüpsikusse ning asetab nisakannud neljanda
lehma nisade külge. Seejärel võtab teise ja kolmanda
lehma alt nisakannud (enne muidugi masseerides udarat),
valab piima tühja lüpsikusse ning asetab nisakannud
viienda ja kuuenda lehma alla. Teinud teisel ja kolman-
dal lehmalt järellüpsi, viib ta kaks lüpsikut kolme lehma
piimaga vastuvõturuumi. Tagasi tulles peseb seitsmenda
lehma udara, asetab neljanda lehma alt nisakannud
seitsmenda alla, teeb järellüpsi ja valab lüpsiku jälle
tühjaks. Nii kordub ring igal lüpsiajal, — kord asetab
lüpsja edasi ühe lüpsiaparaadi, siis jälle kaks, tehes vahe-
peal ettevalmistusi järgmiste lehmade lüpsmiseks ja
lүpstud lehmade järellüpsmiseks.

Habaja sovhoosi lüpsjad on tähelepanelikud. Nad ei
lase aparate lehmade all kaua asjatult „loksuda“, vaid
lõpetavad lüpsi õigeaegselt, sest siis saab rohkem piima.
Vaike Kaselaan jälgib piimavoolu lüpsiaparaadi vaate-

klaasis. Kui piimavool muutub katkendlikuks, teeb ta lüpsi lõpetamiseks massaaži. Siis aga tõmbab ettevaatlikult kollektorit pisut allapoole, kuid mitte nii tugevasti, et nisakannud ära kukuvad, vaid ainult niipalju, et tõmmet oleks nisaalusel märgata. Siis hakkab piim jälle ühtlaselt voolama. Sellest järeldab Vaike Kaselaan, et kerge tõmme kollektorist lüpsi lõpetamisel soodustab udara tühjakslüpsmist. Selliselt talitades saab ta käsitsi järellüpsil võrdlemisi vähe piima, paljudel lehmadel alla 200 g, mõnel isegi ainult mõnikümmend grammi.

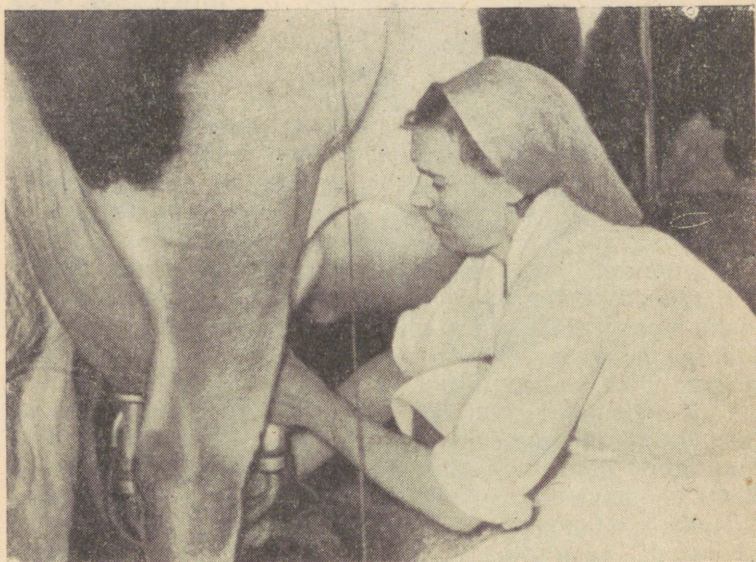
Sama võtet kasutavad ka teised lüpsjad udara tühjemaks lüpsmisel. Juhiseid selleks ei ole neile keegi andnud. Lihtsalt oma kogemuste najal leidsid nad, et nii saab masinalüpsil udarat tühjemaks lüpssta. Seda nähet nad senini ei osanud seletada. Kuid vastuse sellele küsimusele leidis Vaike Kaselaan ajakirjas „Sotsialistlik Põllumajandus“ käesoleva aasta kaheksandas numbris ilmunud Eesti Loomakasvatuse Instituudi teadusliku töötaja bioloogiakandidaadi E. Valdmanni artiklist „Seda tuleb arvestada masinalüpsil“. Sealt selgus, et lüpsi lõpetamisel taastub piimavool seepärast, et kollektori kerge allatõmbe korral tõmmatakse nisakann laiinenud nisaaluselt. Sellega vabaneb nisakannu kummi ülemise serva poolt kinnipitsitatud nisaotsiku ja näärme vaheline ava survest ning piima väljavool suureneb.

Seda masinalüpsi lõpetamise võtet tasub laialdaselt propageerida, sest udara kiirem ja põhjalikum tühjakslüps säästab märksa lüpsjate tööaega.

Piima äraviimine lüpsi kestel on kaunis aegaviitev. Seda liigset ajakulu saaks vältida, võttes kasutusele tühjade piimakannude vedamiseks kärud. Kuid siis kurnatakse piima laudas ja see pole hea. Märksa parem oleks, kui lüpsiaparaadi kaaned asetatakse piimakannudele, nii et piim lüpsatakse otse kärul asuvatesse kannudesse. Selleks tuleks asetada vaakuumtoru vahekäiku.

LÜPSJAL PEAVAD OLEMA PÕHJALIKUD ERIALASED TEADMISED

Habaja sovhoosi lüpsjad ütlevad, et kõige olulisem abi-nõu udararikete vältimiseks masinalüpsi juures on udaraveerandite kontroll. Masinalüpsile üleminek on põh-

Lüpsja Asta Suurkask lõpetab masinalüpsi udara
massaažiga

justanud mõneski karjas udararikete sagenemist. Vaateviis, et masinalüpsi puhul on lüpsmine muutunud puhtmehaaniliseks tegevuseks ning et seda võiks teha mõni mehaanik või mehhanisaator, on vale. Kogemused näitavad, et masinaga lüpsja peab kõigepealt oskama lüpssta ka käsitsi, ta peab olema vilunud lüpsja, kes tunneb hästi piima eraldumise füsioloogilist protsessi udaras. Ta peab ka oskama täheldada udaraveerandites tekkivaid põletikulisi nähtusi juba nende algastmes. Siis saab põletiku vastu õigeaegselt abi ega nakatu teiste lehmade udarad infitseeritud nisakannude läbi. Kui seda ei märgata, rikutakse põletikulise udara piimaga ka kogu lüps. Habaja sovhoosi lehmadel peaaegu ei esine udara põletikulisi nähtusi, sest siin kontrollitakse alati udaraveerandite seisukorda ja tehakse järellüpsi hoolikalt ning lehma individuaalsetele omadustele vastavalt.

Masinalüpsile üleminekul on tähtis teada ka oksütotsiini mõjust. Oksütotsiin on hormoon, mis soodustab piima

kättesaamist udarast. Udara puhastamisel ja masseerimisel kandub ärritus hüpofüüsi tagasagarasse, kust suunatakse verre hormoon oksütotsiin, mis udarasse jõudes põhjustab seal lihaste pundumise ning lüpsiks valmisoleku. Udara ärritamisest kuni oksütotsiini mõjuni kulub 1—1,5 minutit, aeglaselt reageerivatel lehmadel kuni 2 minutit. Selle aja möödumisel tuleb alustada kohe lüpsmist, sest oksütotsiini mõju kestab heal juhul kuni 7 minutit, tavaliselt aga 4—5 minutit. Pärast seda hakkab oksütotsiini toime langema ning piima ei saa enam kätte. See ongi põhjuseks, miks kiiremini lüpsstes saab rohkem piima ja miks saab käsitsi udaraveerandeid üksteise järgi lüpsstes viimasest veerandist piima kõige vähem. See on masinalüpsi eelis, et lüpstakse korraga kõigist nisadest, kasutades lühima aja jooksul ära udara pundumist.

Kärkimine või löömine ärritab lehma, mistõttu pääseb mõjule oksütotsiinile vastupidise toimega hormoon — adrenaliin. Selle mõjul pidurdub udara tühjenemise refleks ning siis öeldakse, et lehm ei anna piima kätte. Sama nähtus esineb mõne lehma juures ka siis, kui temaga juhtub lüpsmise ajal midagi häirivat. Mõni lehm ei anna piima kätte võõrale lüpsjale, mõnel pidurdub piima eraldumine, kui teda ei lüpsata järjekindlalt masinaga, vaid vahel masinaga, vahel käsitsi. Habaja sovhoosi lüpsjad on teadlikud taoliste nähtuste negatiivsest mõjust ning oskavad neid vältida.

TOÕPÄEVA PIKKUS

Kuigi lüpsirühmad suurenesid rohkem kui 30 lehmani, tuli töö organiseerida nii, et selleks ei kuluks üle kaheksa tunni. Juurdetoodud mullikad on paaritatud nii, et nad ei poegi kõik kevadel, vaid enam-vähem aasta ringi. See ühtlustab töökoormust. Nüüd on aga tavaliselt 3—5 lehma kinni ja samapalju poegimas.

Uleminek kahekordsele lüpsile andis märgatavat aja kokkuhoidu: ainult vastpoeginud lehmi lüpstakse kolm korda päevas. Hommikul lüpstakse neid esimesena ja õhtul viimasena, et pikendada lüpsikordade vaheaega; kolmas lüpsikord on kella 9.30-st 10-ni, enne hommikuste talituste lõpetamist.

Päevakord laudaperioodil on järgmine:

kella	5.00— 6.30	lõpsmine
	6.30— 9.00	söötmine
	9.00—10.00	lehmade puhastamine, nõude ning lõpsiaparaatide pesemine ja vastpoeginud lehmade lõpsmine.
	10.00—16.00	puhkus
	16.00—17.30	söötmine
	17.30—19.00	lõpsmine ja nõude ning riistade pesemine.

Laudaperioodil töötavad lõpsjad hommiku poole 5 ja õhtu poole 3 tundi. Vahel pikeneb tööpäev mõnekümne minuti võrra, kuid tööde parema korraldamisega saaks seda vältida. Kui aga lehmadele antakse söödakapsast või söödajuurvilja, pikeneb tööpäev paratamatult 9 tunnini. Karjatamisperioodil on tööpäev lühem — 6 tundi. Lehma lõpstakse ka suvel laudas, sest kultuurkoplid asuvad lauda lähedal. Lõpsi ajal saavad lehmad laudas juua, kuid seda saavad nad ka koplis, kus virtsatsisterni järelkäru külge on ehitatud 11 automaatjootja koppa. Sovhoosi keskusest kaugemale uudismaale on rajatud täiendav kultuurkoplite massiiv, mida möödunud aastal lühemat aega osaliselt juba kasutati. Liikuva agregaaadi puudumise tõttu oli aga uudismaakoplis raskusi lõpsmisega: tuli rakendada lisaks 3 lõpsjat, et käsitsi lõpsmisega toime tulla. Suuretoodangulised äsjapoeginud lehmad jäeti tookord keskuse lähedale koplitesse, et neid kolm korda lõpsta. Käesoleval aastal tahavad sovhoosi mehhanisaatorid ehitada veetava lõpsiagregaaadi.

LEHMADE TALITAMISE JA HOOLDAMISE RATSIONAALSEMAKS MUUTMISEST

Ainult lõpsitööde mehhaniseerimine ei lahenda lõpsjate töökoormuse küsimust suurte lehmariühmade talitamisel: veelgi raskem on sööda vedamine, selle etteandmine, allapanu toomine ja sõnniku koristamine.

Habajal on korraldatud loomade söötmine ning hooldamine 100 lehma mahutavas 2-realises laudas järgmiselt. Kolmele lõpsjale on abiks kaks karjakut ja õõvalvur. Viimane kõrvaldab sõnniku asemelt. Oõvalvur töötab kahes laudas. Laudaperioodil veavad karjakud hobustega sööda lauta. 2 km kauguselt veavad nad lauda kõrval-

olevasse varjualusesse heina. Alusturvast veetakse hobusega 400 m kauguselt. Karjakud sõidavad alusturbakoor-maga läbi lauda, laotades seda asemetele laiali. Nii pole vaja turvast enam uuesti tõsta. Jõusööda toovad karjakud laost kottides samuti hobuveokiga ning paigutavad lauda panipaika. Silo loobivad nad laudaotsas asuvatest silotornidest või veavad kaugemal asuvast silovirnast tamburisse. Sõnniku veavad karjakud laudast hobuveokiga põllule; kevadel ja sügisel, kui põllud on pehmed, veetakse sõnnik põllu servale patareidesse. Talvel laotatakse sõnnik otse koormast põllul ja koplites laiali. Tasu makstakse karjakutele sõnniku põllule vedamise ja patareisse asetamise või laotamise eest samade tariifide alusel kui põllundusbrigaadi töötajatele. Sellega hoitakse kokku sõnniku pealetõstmise kulu, mida pole aga võimalik säästa sel juhul, kui sõnnik viiakse ripptee abil laudast välja hunnikusse, nagu seda tehakse paljudes majandites. Peale selle ei ole külmanud sõnniku pealelaadimine ei käsitsi ega ka mehhanismide abil kerge töö.

Sööda etteandmisel lehmadele ei ole Habaja sovhoosis veel kõiki väikemehhaniseerimise abinõusid kasutatud; siin on reserv, mille läbi saaks tõsta tööviljakust veelgi.

Heina võetakse hangudega lauda keskel olevast katusealusest, kaalutakse ja kantakse hangudega lehmadele ette. Mõnes majandis viiakse hein laiali kärudega või lastakse lauda laelt luukide kaudu vahekäiku. Habaja sovhoosis antakse lehmadele kummalgi söötmiskorral 3 kg heina. Laialikantav heinakogus ei ole küll suur, kuid talitajatel tuleb võrdlemisi palju käia, sest heinad tulevad lauda keskest mõlemale poole laiali kanda. Laut on aga päris pikk. Silo etteviimine on mehhaniseeritud. Selleks kasutatakse ripptee vagonette. Silotornist väljalootitud või virnast kohale veetud silo panevad talitajad vagonetti ja lükkavad mööda söödakäiku lauta. Vagoneti maht on kaalutud; silo mõõdetakse vagonetiviisi. Ehkki ripptee kasutamine sööda vedamist hõlbustab, mõjub see teiselt poolt mõnevõrra segavalt talitajate töösse. Kuna lüpsja Asta Suurkase lüpsirühm asub silotornidepoolses lauda otsas kahel pool vahekäiku, edasi aga Leili Peki ja Vaike Kaselaane rühmad ühes reas kummalgi pool vahekäiku, siis peab Asta Suurkask alati vaatama, et ta ei sulgeks oma silovagonetiga teistele teed. Iga talitaja peab igal söötmiskorral viima kaks vagonetitäit silo.

Seda pole küll palju, kuid ootamine mõjub aegaviitvalt. Silohulga suurenemise puhul peab mõtlema küsimuse lahendamisele. Oleks otstarbekohane võtta kasutamisele manööverdamisvõimega käsikäru. See oleks lisakulu neile kulutustele, mida on tehtud ripptee soetamisel. Käsikäru maksab ligi seitsesada rubla. Kolme talitaja kohta oleks kulutus kokku ligi kaks tuhat rubla. Leili Pekk meenutab siinkohal oma möödunudaastast õppereisi lõunanaabrite juurde ning ütleb, et kindlasti oleks niisugune käsikäru raam, nagu tema nägi Olaine sovhoosis, meil toodetavast käsikärust odavam. Seal asetatakse raamile ripptee vagonett. Oleks vaja osta paar sellist käsikäru raami ning rippteevagonetid saaksid käsikärude manööverdamisvõime. Kahjuks meil selliseid käruraame ei toodeta.

Söödajuurvilja ja söödakapsa veavad karjakud silotornidepoolsesse lauda otsa tamburisse, kust talitajad selle omakorda vagonettidega lehmadele ette veavad. Siin tuleb neil jälle arvestada vagonettide liikumist, et mitte asjatult üksteise aega raisata.

Jõusööda mõõdavad talitajad brigadiri juuresolekul lauda teises otsas asuvas hoiuruumis ämbritega, mille mahu kaalub brigadir iga jõusööda liigile vastavalt. Jõusööta antakse lehmadele ainult hommikul, kandes seda ette ämbritega. Nii tuleb talitajatel jällegi hulk maad maha käia. Asta Suurkask, kelle hoolealused asuvad jõusööda hoiuruumist vastaspool lauda otsas, peab ainuüksi jõusööda etteandmiseks käima edasi-tagasi ligi kilomeetri. Sellepärast kasutab tema üksi jõusööda veoks ripptee vagonetti. Teised lüpsjad peavad vagonetiga jõusööda etteviimist tülikamaks kui selle laiali kandmist ämbritega, sest nende lehmad asuvad lähemal jõusööda hoiuruumile. Ka selle töö teeksid käsikäru palju hõlpsamaks.

Suviti on lüpsjatel lehmi mõnevõrra lihtsam talitada. Siis on aga karjakute töö küllalt pingeline. Loomad on koplites ööpäeval karjatamisel. Kella viieks hommikul ajab karjak, kes oli öösel koplis karja juures, lehmad lauta. Pärast lüpsmist aitavad talitajad lehmi lõõgadest vabastada ja saadavad karja kopliteni. Karjakud vahetuvad alles õhtuse lüpsi ajal. Peale selle vahetavad karjakud omavahel perioodiliselt tööülesandeid. Koplis asuva joogiveetsisterni täidab piimaveo tsisternauto juht 2

korda päevas. Tsisterni haakimisel abistab teda karjas olev karjak.

Karjatalitajate ülesanne on puhastada üks kord päevas lehma. Rohke allapanu hõlbustab nende tööd. Siis on kammi ja harjaga puhastamisest küllalt. Autoga või traktoriga veetakse alusturvas rabast sovhoosi majandushoonete rühmas asuvasse küüni, kus see peenendatakse. Habaja sovhoosi töötajate kogemused näitavad, et alusturba hoidmine küünis on hädavajalik. Väljas seisnud turvas muutub nii märjaks, et seda ei kõlba allapanuna kasutada. Kui va alusturba kasulikkuses veendusid talitajad möödunud sügisel, kui teolude tõttu ei saanud rabast turvast tuua ning seda oli allapanuks vähe. Rennidesse kogunes rohkesti virtsa, asemed muutusid libedaks; lehma tuli sageli pesta. Eriti palju tuska tegid virtsased sabad, kui lehmad lamamast tõustes nendega vehkisid. Nüüd, millal alusturvast on küllaldaselt, sellist häda enam ei ole, ja kuna lehmade puhastamine on hõlpsam, lüheneb ka tööpäev.

Varem oli laudas eritasu eest ka päeval valve. Valvur tõmbas sõnniku asemelt ära. Palgafondi ülekulu vältimiseks ja piima omahinna alandamise huvides kaotati 1959. a. veebruarikuust see koht, sest erilist puudust sellise töötaja järele päeval ei tunta; talitajad või karjakud tõmbavad laudas olles ise sõnniku virtsarenni.

Asemete liigse pikkuse ja lehmadele liiga suurt liikumisvõimalust andvate ebakohaste lõõgade tõttu on vaja sõnnikut võimalikult sagedasti asemelt ära tõmmata, et hoida lehma puhtana. Talitajad peavad asemelt sõnniku kõrvaldamist vähem aega nõudvaks ja kergemaks tööks kui sõnnikuga määrdund lehmade pesemist. Kui võetaks Väandra Katsejaama eeskujul kasutusele lühikesed asemed ja nendele vastavad lõad, teeksid lehmad väljaheitel virtsarenni ega määrduks nii kergesti. Siis võiks, nagu paljudes teisteski majandeis, koondada ka siin öövalvuri koha. Praegu tõendavad aga lehmade valged küljed, mis tavaliselt kipuvad laudaperioodil kollakaks tõmbuma, et kõnesoleva lauda töötajad on loomade puhtuse hoidmisel väga hoolsad.

Talitajatel on igaühel oma lehmarühma piima jahutamiseks ja hoidmiseks eraldi piimakannud vastava rühma numbriga. Igaüks peseb ise temale välja antud kannud, kurnad ja kitlid. Talitajad on kordamööda igaüks ühe

päeva laudas korrapidajaks, soojendades nõude ja riistade pesemiseks vett ning puhastades köögi ja kõrvalruumid, samuti võtavad nad sel ajal lahti ja puhastavad oma lüsiaparaadid ning vahetavad neil kord nädalas nisakummid.

Vastsündinud vasikad on lüpsja-karjatalitaja hooldada harilikult 4 päeva, siis antakse nad vasikatalitajale üle. 2-realises tüüplaudas ei ole ette nähtud vasikatele eraldi ruumi. Nii paigutati vastsündinud vasikad lauda otsas olevasse panipaigaks mõeldud ruumi. Seda eraldas laudast õhuke avatud uksega vahesein. Nii ei olnud vasikatel üksnes külm, vaid nad kannatasid ka laudast tuleva niiskuse pärast, mis siin kondenseerus. Niiskes külmas ruumis tekib vasikatel aga paratamatult seedehäireid.

Leili Pekk nägi Läti NSV Põllumajanduse Akadeemia Vecauce katsemajandis lauta, kus vasikad on kõrvalruumis, mille esikülj on lauda poole avatud. Sellises avatud küljega ruumis on õhk niisama tervislik kui laudaski. Leili Pekk soovitas ka nende laudas Habajal vahesein maha lõhkuda ja välissein krohvida, et muuta vasikate ruum soojemaks ning selle õhk lauda õhuga ühtlasemaks; siis poleks vasikate tervis nii ohustatud. Taolisi külmi niiskeid kõrvalruume kasutatakse ka mitmes teises majandis vasikalautadena. Igal juhul tuleks võimaluse korral muuta sellised kõrvalruumid laudaga ühiseks ruumiks.

LUPSIKARJA TOODANG OLENEB SÕODAST

Lüpsirühma piimatoodangu kujunemisele avaldab otsustavat mõju söötmine. Kui lehmadele ei ole küllalt sööta anda, ei tõsta mingi mehhaniseerimine ega tööde organiseerimine toodangut märkimisväärselt.

Habaja sovhoosis on püütud söötmise olukorda võimalust mööda lahendada. Söödabaasi parandamise osas on tehtud tükk tööd, aga nii mõndagi on võimalik korraldada veel paremini.

Habaja sovhoosi kollektiiv on võtnud endale ülesandeks söödakultuuride saagikuse tõstmise. Praegused keskmised hektarisaagid ei ole veel küllalt kõrged, et saaks karja sööta nii, et see näitaks oma täit tootmisvõimet. Möödunud aastal söödeti lüpsikarjale keskmiselt 3093 sü lehma kohta. Selle sööda juures oli lehma kesk-

miseks toodanguks 3404 kg piima, s. o. ühe tsentneri piima tootmiseks kulus keskmiselt 91 sü, sellest jõusööta 27 sü. Samal ajal said keskuse laudas lehmad 3146 sü sööta. Seal kulutati 1 ts piima tootmiseks keskmiselt 86 sü, sellest jõusööta 31 sü. Need vähesed arvud näitavad, et lehmade söödabaas ei ole korraldatud küllalt ratsionaalselt. Jõusöödal on liiga suur osatähtsus. Ligi kolme ja poole tuhandelise keskmise piimatoodangu on võimalik saada hulga vähema jõusöödaga. Mitmed majandid on saanud laudaperioodil lehmadel ainult põhisöödaga kuni 20 kg päevas, kusjuures põhisöödaks oli ainult hea põldhein ja täisväertuslik silo. Niisama kõrgeid päevatoodanguid on andnud lehmad heal kultuurkarjamaal ilma lisaöödata. Niisama kõrgeid ja veel kõrgemaid päevalüpe on saadud ka Habaja sovhoosis, kuid seda alati tubli jõusöödaannusega. Möödunud laudaperioodiks varuti keskmiselt lehma kohta 12 ts heina ja 6 tonni silo. Kuid seda oli vähe kõrgtööstusteks, milleks lehmad tegelikult on võimelised.

PAREMALE LEHMALE ROHKEM SÖÖTA

Igale lüpsirühmale söötmiskorraks eraldatava põhisööda jaotavad lüpsjad tavaliselt oma rühma lehmade vahel võrdselt. Nii ongi õige. Kuid jõusööda ja sööda-juurvilja vastavast jaotamisest lehmadele, kes sellele kõige paremini reageerivad, suurendades piimaandit, olebki peamiselt piima enamtööstus ühes või teises lüpsirühmas. Kasutades kontsentreeritud söötasid ratsionaalselt, arvestades iga lehma tootmisvõimeid, saadakse Habaja sovhoosis võrdlemise kõrgeid söödaväärinduse näitajaid. Seetõttu kulutatakse keskses asuvas laudas 1 ts piima tootmiseks märksa vähem sü-d kui kogu sovhoosis keskmiselt, ehkki ka need näitajad on head. Leili Pekk lüpsis 1959. a. oma rühma lehmadel keskmiselt 3762 kg piima, Vaike Kaselaan 3657 kg ja Asta Suurkask 3533 kg.

ET LEHMAD ROHKEM LÜPSAKSID

Lüpsjad kinnitavad üksmeelselt, et nende lehmad lüpsaksid hulga rohkem piima, kui neile oleks aga sööta ette anda. Leili Pekk näitab oma rühma lehma Liidi 616,

Lepsja Leili P e k k saavutas esikoha 1959. aastal lüps-
jatevahelises sotsialistlikus võistluses, lüpses oma
lehmärühmalt 119 990 kg piima

kellelt ta on saanud 30-kilogrammiseid päevalüpsse, mainides kahetsusega, et möödunud põuase suve tõttu, kui koplite rohukasv suve teisel poolel ja sügisel pidurdus, ei saanud ta sellelt lehmalt täit toodangut kätte. Kuid 23- kuni 24-kilogrammiseid päevalüpsse oskab ta lehmadelt Ulli 612, Meedi 602 ja Lemmik 610 ka praeguste sööta-
dega välja meelitada. Üksikute lehmade tipptoodanguid

siin taga ei aeta. Tahetakse ainult olemasolevate sööta-
dega saada lehmärühmalt võimalikult rohkem piima. See-
pärast püütakse anda vastpoeginud lehmadele nii palju
sööta, et nende päevatoodang püsiks laktatsiooni pare-
matel lüpsikuudel vähemalt 22—24 kg piirides. Et lehmad
hakkaksid pärast poegimist andma nii suuri päevatoo-
danguid, saavad kinnislehmad vähemalt niisama palju
sööta kui need, kes lüpsavad 10 kg piima päevas.

TOODANG OLENEB KA LEHMA VANEMATE OMADUSTEST

Juba aastaid peetakse Habajal lugu tõuaretustööst.
Kaugelt üle kümne aasta teostatakse siin kõikide lehmade
kohta karjakontrolli. Lehmad on kantud kõik karjaraa-
matusse. Sovhoosi peazootehniku Olga Vannari juhtimisel
peetakse tõuaretuslik arvestus korras. Tehtud tõu-
aretustöö ja veiste pidamise ning hooldamistingimuste
möödunud aastase hinnangu alusel tunnistati Habaja sov-
hoos eesti mustakirjut tõugu veiste III klassi tõukarja
sovhoosiks.

Lüpsjad on kogemuste varal õppinud tundma söödale
reageerimise võimet oma rühma lehmade juures. Selles
aitavad neid vahel ka teadmised lehma ema lüpsivõimest;
tundes lehmaperekondi pole raske teha vastavaid järeldusi.
Habaja sovhoosis ei tee raskusi lehmaperekondade
tundmaõppimine, sest seal on tavaks panna tütrele sama
nimi, mis oli emal; nii on kõigil ühest emast põlvnevatel
lehmadel ühesugused nimed, mida eraldatakse üksteisest
inventarinumbritega. Kõige arvukam on Liidi perekond:
üksnes Leili Peki lüpsirühmas on 11 Liidit. Arvukas on
ka lehm Juuli perekond. Vaike Suurkask meenutab, et
tema rühmas oleva Juuli 726 ema Juuli 135 oli hea piima-
anniga. Boniteerimismaterjalidest selgub, et Juuli 135 on
andnud juba esimese laktatsiooni 300 päevaga 5398 kg
piima rasvasisaldusega 4,1%. Kui tütar õigesti sööta, ei
tohiks ta toodang kujuneda ema omast madalamaks, vaid
isegi kõrgemaks, sest tema isaks on Habaja sovhoosi tun-
tumaid pulle Billi H 4597, kelle ema ja isaema toodangu
näitajad olid nii piima hulga kui ka rasvasisalduse osas
Juuli 726 ema omadest kõrgemad.

Billi H 4597 mõjust tütarde piimatoodangu ja piima
rasvasisalduse tõstmisel kõnelevad Asta Suurkase

rühma lehma Pulla 725 esimese laktatsiooni toodangu andmed. Ehkki Pulla 725 ema Pulla 171 andis kolmanda laktatsiooni 300 päevaga 4430 kg piima rasvasisaldusega 3,9%, andis tema tütar esimese laktatsiooni 300 päevaga 4570 kg piima, mille rasvasisaldus oli 4,13%.

Raske on päris õiglaselt võrrelda tütarde ja emade toodanguvõimet Habaja sovhoosis, kus söötmise olukord pole stabiilne, kuid pideva tõuaretustöö tulemused muutuvad nähtavamaks sedamööda, kuidas söödabaas paraneb.

KUI OSATAKSE HINNATA HEA SUGUPULLI VÄÄRTUST

Habaja sovhoosi keskuses asuva tõutumiku jaoks on kasutatud alati häid puhtatõulisi pulle. Sugupulle osatakse Habajal pidada ja hooldada nii, et nad püsivad võimalikult kaua kasutuskõlblikena. Rohkem kui 15 aastat kasutati Habajal majandi parimat, Viisu sovhoosist põlvnevat sugupulli Billi H 4597, kelle ema toodang oli 6207 kg piima, 283 kg piimarasva, rasvasisaldus 4,6% ja isaema toodang: 6110 kg piima, 242 kg piimarasva, rasvasisaldus 4,0%.

Billi sündis 13. novembril 1943. aastal Viisul; ta prakeeriti alles 1959. aasta jaanuarikuus Habaja sovhoosis. Nii pikk sugupulli kasutamise aeg on tähelepanuväärne ning annab tunnistust sellest, et Habajal osatakse hea sugupulli väärtust hinnata. Ainuke sugupull, keda on kasutatud peaaegu niisama kõrge vanuseni, oli kuulus liinialustaja Lindberg H 2363, kes prakeeriti 1947. aastal Väandra Katsejaamas.

Habaja sovhoosi lüpsjad on tähele pannud, et Billi arvukas järglaskond omab head tootmisvõimet. On ju sovhoosi keskuses asuva lauda lehmadest 28% Billi tütreid. Kui nende söödaratsiooni vähegi parandatakse, suurendavad nad iga lüpsiga oma piimaandi. Nii ei näita praegune piimatoodang Habajal mitte lehmade tootmisvõimet, vaid nende söötmise taset antud majandis.

Kunstlikule seemendusele üleminek võimaldab Habaja sovhoosil esialgu vähendada sugupullide arvu ning ebaratsionaalsed kulutused sugupullide pidamiseks edaspidi hoopis lõpetada. Käesoleval aastal on planeeritud see-

mendada kunstlikult üle 70% sovhoosi lehmadest. Kavatus on reaalne, sest kunstliku seemenduse alal rakendati majandis tööle vastav spetsialist. Kunstliku seemenduse jaamade kõrgeväertuslike pullide sperma kasutamine lehmade seemendamisel parandab aga karja veelgi.

KARJATAMISPERIOODI TOODANG OLENEB KULTUURKOPLITE ÕIGEST VÄETAMISEST JA HOOLDAMISEST

Karjatamisperioodiks on kõnesoleva lauda veistel kasutada 0,6 ha kultuurkoplit lehma kohta. Koplid on rajatud peamiselt vanadele kõrsheina seemnepõldudele, kus ei ole kamaras veel küllalt valget ristikeina ja teisi kultuurkoplitele iseloomulikke taimi. Neis kasvav kerahein annab kevadel küll head sööta, kuid kuiva suve korral, nagu möödunud aastal, jääb ädala kasv väikeseks. Sellepärast oli möödunud suve teisel poolel karjatamisega raskusi. Mõnevõrra parandas olukorda lüpsikarja viimine laagrisse kaugemal asuvatele, uudismaale rajatud kultuurrohumaadele. Käesoleval, 1960. aastal kavatakse kasutada rohkem uudismaa kultuurkopleid.

Kultuurkopleid väetatakse ja hooldatakse juba kindlaks kujunenud korra kohaselt. See on olnud põllundusbrigaadi töö, välja arvatud talvel turba-sõnniku koplitesse vedamine ning laialilaotamine, mida teevad karjakud. Kevadel, kohe pärast lume sulamist, vahel ka varem, nii kuidas kevadtööd lubavad, antakse koplitele mineraalväetist. Kopleid äestatakse võrkaketega, et talvel laotatud sõnnik peenenduks ja ühtlasemalt jaotuks.

Karjatamisperioodi alustatakse võrdlemisi varakult. Algul karjatatakse koplid lühikese aja jooksul kiiresti üle, et viimasena karjatamisele tulevates koplites rohi ei vananeks. Ka koplite korrashoidmiseks väga olulist järelniitmist ei jäeta tegemata.

Lehmi karjatatakse ööpäevaliselt. Pärast õhtust lüpsi aetakse nad uude koplisse; õhtuses jaheduses hakkavad lehmad, jõudnud koplisse, rahulikult värsket rohtu sööma. Pärast hommikust lüpsi on loomad tavaliselt kuuma päikese käes rahutud. Kui neid siis uude koplisse ajada, talaksid nad asjatult rohtu. Pärast karjatamist, kui kari on aetud järgmisse koplisse, kastetakse kopleid sigalate virtsakaevudesse kogunenud virtsaga, sest veiselaudast

koguneb rohke turba tõttu talvelgi vähe virtsa, kõnelemata siis suvest, millal kari on väljas.

Eeloleval suvel antakse Habaja sovhoosi koplite hooldamine karjak-mehhanisaatori kätte, kes väetab ning hooldab üksi kõiki kopleid.

SOODAKULTUURIDE SAAGIKUSE TÕSTMINE ALANDAB PIIMA OMAHINDA

Laudaperioodiks varutakse koresööta põldheinapõldudelt ja kultuurniitudelt. Möödunud aastal saadi keskmiselt 25,6 ts põldheina ja 19 ts kultuurniiduheina hektarilt. See näitab, et saagi tõstmiseks on palju võimalusi; samuti on võimalik tõsta teiste põllukultuuride saaki ning seega märksa paremini sööta lüpsikarja.

Silo tehti silokultuuridest ja ädalatest konveiersüsteemis. Käesoleval aastal kavatakse silokultuuride pinda tunduvalt laiendada ja nende saagikust tõsta, nii et saaks varuda keskmiselt 10 tonni silo lehma kohta.

Käesoleva aasta söötmisolukorra parandamisel on tähtis koht maisil. Seda kasvatatakse 90 ha. Keskmiseks saagiks hektarilt tahetakse saada vähemalt 500 ts. Selle saavutamiseks kasutatakse vajalikke agrotehnilisi võtteid.

Möödunud aastal kasvatati mahlaka sööda mitmekesisdamiseks vähesel määral ka eesti naerist. Sügiseseks siirdesöödaks kasutati söödakapsast, kevadel aga haljasrukist.

Söödabaasi korrastamine ja kultuuride saagikuse tõstmine on Habaja sovhoosis piima omahinna alandamise põhiline abinõu. Praegu antakse lüpsikarjale liiga kõrge omahinnaga söötasid, mistõttu ka piima omahind on võrdlemisi kõrge. 1959. aastal oli Habajal ühe tsentneri piima omahind 131 rubla, sellest kulus töötasudele hooldamise ja lüpsmise eest 17,45 rubla ehk 13,3%.

Nii on söötade omahind ja selle osatähtsus piima omahinnas liiga kõrge. Seepärast ei anna tööviljakuse suurendamine piimakarja lüpsmisel ja talitamisel piima omahinna alandamiseks vajalikke tulemusi. Habaja sovhoosi piima omahind oli möödunud aastal kogu vabariigi sovhooside keskmisest kõrgem, ehkki paljudes teistes sovhoosides oli tööviljakus piima tootmisel tunduvalt madalam.

VÕISTLEJAD JÕUAVAD ETTE

Habaja sovhoosi lüpsjate algatus tööviljakuse tõstmisel kutsus esile pingsa võistluse. Kõigis majandeis otsitakse abinõusid, kuidas vähema tööjõuga toota rohkem piima. Möödunud aastal oli Habaja sovhoos tööviljakuse tõstmise osas piima tootmisel esirinnas, kuid tänavu hakkavad mitmed sovhoosid tööviljakuse tõstmises ja laudatööde paremas organiseerimises Habaja sovhoosist ette jõudma. Tõsisemaks võistlejaks on Habajale praegu Väike-Maarja rajooni R. Pälsoni nimeline sovhoos, kus I kvartali näitajad on Habaja sovhoosi omadest kõrgemad.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi kronometreerimise andmetel kulutati Habaja sovhoosi keskuses olevas laudas kolme kolmetaktilise lüpsiaparaadiga korraga töötades ühe lehma lüpsmiseks keskmiselt 3,5 minutit ühel lüpsil. Kogu päeva kestel kulus ühe lehma lüpsmiseks keskmiselt 8,4 minutit (11,4-kilogrammise keskmise päevatoodangu juures), 1 kg piima väljalüpsmiseks kulus 0,7 minutit. Talitamiseks ja lüpsmiseks kulutasid lüpsjad ühe lehma kohta keskmiselt 15,4 minutit päevas; iga väljalüpstud piimakilogrammi kohta kulutati kokku 1,8 minutit. Kogu tööajast päeva jooksul kulus 39,4% lüpsmisele, 18,7% söötmisele, 11,9% asemete korrastamisele, loomade puhastamisele ja lüpsiks ettevalmistamisele, 18,3% lüpsiaparaatide ja nõude pesemisele ning piima jahtuma panemisele; muudele töödele aga 11,7%.

Võrreldes Habaja sovhoosi keskuses asuva lauda tööde kronometreerimise andmeid kronometreerimise materjalidega Väike-Maarja rajooni R. Pälsoni nimelise sovhoosi Edro osakonna neljarealises laudas selgub, et viimati mainitus on tööd märksa paremini organiseeritud. Siin on söötade etteandmine paremini korraldatud. Sööta transportitakse käsikäruudega. Piima ei kanta vastuvõturuumi mitte lüpsikutega, vaid valatakse lauda vahekäigus platvormkärul asuvatesse piimakannudesse ning viiakse siis juba käruga piima jahutamise ruumi. Edro osakonna lüpsjad on nüüd ka lüpsirühmade suurendamises Habaja sovhoosi omadest ette jõudnud. Käesoleva aasta märtsis suurendati Edrol lüpsirühmad juba 53 lehmani. Pärast seda kulus seal lüpsmiseks keskmiselt 7,5 minutit lehma kohta päevas; 7,1-kilogrammise keskmise päevatoodangu

juures lehma kohta kulus 1 kg piima lüpsmiseks 0,8 minutit. Uhe lehma kohta kulutati päevas keskmiselt 9,8 minutit tööaega, s. o. tunduvalt vähem kui Habajal. 1 kg piima tootmiseks kulutasid lüpsjad keskmiselt 1,4 minutit. Kogu päeva tööajast kulus 60,4% lüpsmisele, 16,6% söötmisele, 8,5% sõimede puhastamisele ja asemete korrastamisele, 2,9% loomade puhastamisele, 7,7% kulus piimatalitusele ja 3,9% muudele töödele.

TÖOVILJAKUS TÕUSIS JA TÖÖTASU SUURENES

Lüpsirühmade suurendamise ja tööde parema organiseerimisega tõsteti 1959. aastal Habaja sovhoosis eelmise aastaga võrreldes märgatavalt tööviljakust. 1958. aastal kulutati majandis 1 ts piima tootmiseks keskmiselt 1,17, kuid 1959. aastal 0,90 inimtööpäeva. Sovhoosi keskus asuvas laudas alanes samal ajavahemikul 1 ts piima tootmisel tööjõukulu 0,93 inimtööpäevalt 0,77-le. Võrreldes Habaja sovhoosi keskus asuva lauda töötajate tööviljakust lüpsjate tööviljakusega Kadja osakonnas, kus 1958. aastal kulutati 12-lehmalisi rühmi käsitsi lüpsstes 1 ts piima tootmiseks 1,68 inimtööpäeva, ilmnevad selgesti mehaanilise lüpsi ja suurte lehmarühmade eelised. 1959. aastal suurendati Kadjal lüpsirühmad 17 lehmani; siis kulutati 1 ts piima tootmiseks 1,34 inimtööpäeva.

Suurte lehmarühmade hooldamisele ja lüpsmisele üle minnes tõusis talitajate töötasu. Keskuse lauda kolme lüpsja keskmine kuu töötasu oli 1959. aastal 1005 rubla; Kadja osakonna lüpsjad, kellel oli talitada ning käsitsi lüpssta igapäev 17 lehma, said ligi neljandiku võrra väiksema töötasu kuus. Sealjuures ei olnud nende tööpäev sugugi lühem, kuid füüsiliselt raskem, sest lüpsmine käsitsi on hulga väsitavam kui masinaga.

JUURUTATAKSE EESRINDLIKKE TÖÖKOOGEMUSI JA TAIENDATAKSE TEADMISI

Habaja sovhoosi kogemusi tööviljakuse tõstmisel propageeritakse laialdaselt. Käesoleva aasta algul organiseeris ELKNU Rapla rajoonikomitee Habajal noorte lüpsjate seminar-nõupidamise, kus oli ka Keila rajooni noorte

lüpsjate delegatsioon. Seminarist võeti elavalt osa, arutati põhjalikult läbi, kuidas tööviljakuse tõstmisega on võimalik kõige edukamalt täita seitseaastaku teiseks aastaks võetud sotsialistlikke kohustusi. Mehaanilisele lüpsile üleminek annab selleks häid võimalusi. Mitmete kolhooside esindajad andsid lubaduse kodukolhoosis veel käesoleval aastal lüpsiagregaadid tööle rakendada.

Habajal minnakse keskuses asuva lauda töötajate eeskujul ka majandi teistes osakondades üle mehaanilisele lüpsile. Kõue osakonnas hakkavad lüpsjad talitama masinalüpsi puhul igaüks 37—38 lehma. Kõue osakonna brigadir õppis keskuse laudas selgeks masinalüpsi, harjutas töötamist 3 lüpsiaparaadiga korraga ning õpetab seda ka teistele oma brigaadi lüpsjatele.

Tööviljakuse kasv Habaja sovhoosis

	1958. a.	1959. a.	1960. a. plaan
Lehmade üldarv	317	360	420
Lüpsjaid	19	17	14
Ühe lüpsja hooldada keskmiselt lehmi	16,6	21,1	30
Piima kogutoodang ts	9 030	11 200	13 200

Nagu tabelist selgub, suureneb ühe lüpsja lehmarühm sovhoosis 1960. aastal juba keskmiselt 30 lehmale, mis on 1958. aastaga võrreldes ligi kaks korda suurem.

Habaja sovhoosi lüpsjad tegid seminaril ettepaneku asuda nii üldhariduslike kui ka erialaste teadmiste täiendamisele, seades kõigile eeskujuks kommunistliku noore Leili Peki, kes ei rahuldu seniste teadmistega, vaid õpib Väimela Zooveterinaartehnikumi kaugõppe osakonnas zootehnikat.

VAIKE KASELAANE ULESKUTSE

Eesrindlike töömeetodite juurutamise huvides esitas Habaja sovhoosi lüpsja-karjatalitaja Vaike Kaselaan käesoleva aasta aprillis rajooni kõigile lüpsjatele-karjatalitajatele üleskutse tõsta tööviljakust ja suurendada lüpsirühmi. Vaike Kaselaan kohustus lüpsma käesoleval aastal oma hoolealustelt 1326 ts piima, s. o. 3900 kg keskmiselt lehma kohta. Kogu Habaja sovhoosi kollektiiv

kohustus tootma käesoleval aastal 48% liha ja 18% piima rohkem kui möödunud aastal. Teised karjatalitajad samast laudast, võisteldes Vaike Kaselaanega, võtsid endale samuti kõrgendatud kohustusi: Leili Pekk otsustas lüpsta oma rühmalt 1320 ts piima, s. o. 4000 kg keskmiselt lehma kohta, Asta Suurkask aga 1240 ts, s. o. 3900 kg keskmiselt lehma kohta.

EKP Rapla rajoonikomitee kiitis Vaike Kaselaane üleskutse heaks. Organiseeritakse üleskutse laialdast arutamist kolhoosides ja sovhoosides. Tehakse mitmeid ettepanekuid tööviljakuse tõstmiseks ja omahinna alandamiseks. Majandeis töötatakse välja konkreetsed plaanid sotsialistlike kohustuste ennetähtaegseks täitmiseks ja nende ületamiseks.

Partei ja valitsus on kõrgelt hinnanud Habaja sovhoosi keskuses asuva lauda lüpsjate algatust tootmistöö parandamiseks, autasustades ja premeerides neid korduvalt.

---

40 kop.

A-23156

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00376638 5